

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми «ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС
ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ „ТЕКСТ” У 2 КЛАСІ»

Виконала: студентка 2 курсу, РО1-М18 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Трачук Ірина Андріївна

Керівник: Гудима Н.В., кандидат філологічних
наук, доцент

Рецензент: Федорчук В.В., кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ „ТЕКСТ” У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	
1.1. Текст як лінгвістична одиниця.....	8
1.2. Особливості вивчення тексту в початковій школі.....	25
1.3. Використання інтерактивних технологій під час вивчення розділу „Текст”.....	39
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ „ТЕКСТ”. У 2 КЛАСІ	
2.1. Аналіз програми та підручника щодо вивчення розділу „Текст” у 2 класі.....	49
2.2. Організація, зміст та аналіз ефективності експериментального дослідження	53
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й виступає основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін. Основна мета цього курсу – забезпечити розвиток, удосконалення умінь і навичок усного мовлення (слухання-розуміння, говоріння); навчити дітей читати й писати, працювати з дитячою книжкою, будувати зв'язні писемні висловлювання; сформувати певне коло знань про мову та мовні уміння; забезпечити мотивацію вивчення української мови. Практично оволодіти мовою можна лише постійно працюючи над текстовими елементами, способами їхнього зв'язку.

Важливість проблеми практичного спрямування викладання української мови здавна й неодноразово підкреслювали визначні вчені – від О. Потебні, К. Ушинського до А. Медушевського, С. Чавдарова, В. Сухомлинського та ін. Поряд із цим, безперечно, актуальним стає питання про спосіб формування мовної особистості учня, тобто важливо відшукати найбільш ефективні методи, технології навчання, перевірити практичну значущість інноваційних підходів до викладання української мови.

Одними з основних методичних інновацій є інтерактивні методи навчання. Слово „інтерактив” прийшло до нас із англійської мови („interact” – „inter” – „взаємний”, „act” – діяти). Інтерактивне навчання – діалогове навчання, ув ході якого здійснюється взаємодія вчителя і учня.

Мета інтерактивного навчання – створювання комфортних умов навчання, під час яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

Вибір теми дослідження зумовлений, по-перше, соціальною значущістю володіння мовою як засобом спілкування і пізнання, а, по-друге,

невисоким рівнем комунікативно-мовленнєвих умінь, недостатністю дослідження проблеми в теоретичному й практичному аспектах.

Таким чином, на практиці необхідно використовувати інтерактивні форми загалом, або ж ті, які більш доцільні для певного класу. Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, у якому теорія й практика засвоюються одночасно, а це дає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості. Поряд із цим слід пам'ятати, що навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити „відкриття”, формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву.

Об'єктом дослідження є процес використання інтерактивних технологій під час вивчення тексту як лінгвістичної одиниці.

Предметом дослідження є методика застосування інтерактивних технологій під час вивчення розділу „Текст” у 2 класі.

Мета дослідження полягає у розробленні науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики ознайомлення молодших школярів із текстом та його характерними ознаками й формування в учнів умінь будувати тексти різних типів і стилів, використовуючи інтерактивні методи навчання.

Гіпотеза дослідження: сформованість знань про текст у 2 класі поліпшиться в результаті цілеспрямованої роботи за умов:

- а) використання інтерактивних технологій;
- б) педагогічно організованого й відповідно мотивованого засвоєння учнями елементарних теоретичних відомостей про текст;

в) цілеспрямованого застосування спеціально розробленої системи роботи з розвитку комунікативних умінь, яка ґрунтується на лінгвістичних, дидактичних та психологічних засадах.

Мета й гіпотеза зумовили розв'язання таких **завдань дослідження**:

1) з'ясувати ступінь розроблення досліджуваної проблеми в лінгво-методичній та психолого-педагогічній літературі;

2) проаналізувати програму та підручник щодо вивчення розділу „Текст” у 2 класі;

3) описати інтерактивну методику роботи над формуванням в учнів умінь працювати над текстом;

4) розробити систему вправ та завдань для формування умінь працювати з текстом у 2 класі та перевірити її ефективність.

Методи дослідження. У роботі використано теоретичні й практичні методи наукового дослідження. Теоретичні: вивчення й аналіз психолого-педагогічної, лінгвістичної та лінгводидактичної літератури в контексті досліджуваної проблеми; аналіз навчальних програм, шкільних підручників з рідної мови та методичних посібників; синтез результатів експерименту. Емпіричні: спостереження за навчально-виховним процесом, бесіди з учителями й учнями з метою діагностування рівня сформованості синтаксичних та комунікативних навичок молодших школярів, анкетування вчителів, вивчення результатів мовленнєвої діяльності учнів.

Практичне значення дослідження полягає у виявленні ефективних методів і прийомів, які сприяють кращому оволодінню відомостями про текст та умінню з ним працювати; створенні системи роботи, спрямованої на вироблення цих навичок. Одержані результати можуть бути використані в практиці викладання мови в школі, під час створення нових навчально-методичних комплексів з рідної мови для початкових класів.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на:

- II регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» із доповіддю «Формування текстотворчих умінь і навичок молодших школярів засобом прийому «Асоціативний куш»» (16-17 березня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- III всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» із доповіддю «Формування текстотворчої компетентності молодших школярів засобами синтаксичної роботи на уроках української мови» (21-22 березня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» із доповіддю ««Мозговий штурм» як засіб формування текстотворчих умінь молодших школярів в умовах НУШ» (2019 рік, м. Івано-Франківськ, м. Бердянськ, м. Вінниця, м. Кам'янець-Подільський, м. Київ, м. Кропивницький, м. Мукачєво, м. Полтава, м. Умань, м. Херсон);

- V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» із доповіддю «Метод «Прес» як засіб вивчення розділу «Текст» у 2 класі» (17-18 квітня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- III міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» із доповіддю «Асоціативний куш як прийом у вивченні розділу «Текст» у другому класі» (17-18 квітня 2019 року, м. Вінниця);

- науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2018-2019 навчальному році із доповіддю «Інтерактивні технології навчання на уроках української мови в початкових класах як засіб формування

текстотворчих умінь школярів» (24-25 квітня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- III всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» із доповіддю ««Мозговий штурм» як засіб формування текстотворчих умінь старших дошкільників і молодших школярів в умовах НУШ» (23-24 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» із доповіддю «Асоціативний куц» як засіб формування текстотворчих умінь молодших школярів в умовах НУШ» (24-25 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2018-2019 рр.). Опубліковано статтю «Інтерактивні технології навчання на уроках української мови як засіб формування текстотворчих умінь молодших школярів» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Випуск 15, 2019 рік).

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 69 сторінок.

ВИСНОВКИ

Необхідною умовою формування соціально активної й духовно багатой особистості є озброєння її вміннями та навичками вільно володіти мовою. Тому одне з найголовніших завдань школи, зокрема її початкової ланки, – навчити школярів змістовно, граматично правильно й стилістично управно висловлювати думки в усній і писемній формах. Важливе значення має вміння працювати з текстом.

Вивчення розділу „Текст” у початкових класах має велике значення, адже як лінгвістична одиниця він характеризується такими особливостями:

- 1) текст – це завершене зв’язне висловлювання;
- 2) у тексті про щось говориться – це його тема;
- 3) кожен текст створюється з певною метою і, отже, висловлює якусь думку;
- 4) текст складається з певної кількості пов’язаних між собою речень;
- 5) зміст тексту розкривається у певній послідовності;
- 6) у тексті є зачин, основна частина й кінцівка;
- 7) складний за змістом текст поділяється на абзаци;
- 8) кількість абзаців залежить від змісту тексту, від його плану;
- 9) між абзацами є змістовий зв’язок, вони розташовуються в тій послідовності, якої вимагає розкриття теми;
- 10) кожен абзац становить смислову цілість, висвітлює певне питання;
- 11) якщо в абзаці є кілька речень, між ними мусить бути тісний смисловий зв’язок, логічна послідовність;
- 12) зв’язок між реченнями в межах абзацу полягає не тільки в їх змісті, але й у виборі мовних засобів вираження думки, зокрема, у вживанні синонімічних слів і виразів, займенників, у виборі порядку слів.

Оскільки відомості про текст складні, вони становлять значні труднощі для учнів, і опрацювання їх не може бути обмежене вузькими часовими

рамками: потрібні тривалі спостереження над мовним матеріалом. Окрім того, наявність їх у шкільному курсі не може не вплинути на зміст і спосіб опрацювання інших програмових тем.

Отже, слід забезпечити, щоб робота над текстом, по-перше, здійснювалась систематично, по-друге, щоб на кожному наступному етапі навчання теоретичні відомості не просто повторювались, а поглиблювались відповідно до тих мовних явищ, які в цей час опрацьовуються.

Загалом, увага до закономірностей побудови тексту сприятиме розвитку мислення школярів, удосконаленню їх усних і писемних висловлювань, допоможе в опрацюванні навчального матеріалу з усіх предметів, ґрунтовнішому вивченню закономірностей зв'язного мовлення в наступних класах.

Під час опрацювання розділу „Текст” слід використовувати інтерактивні методи навчання.

Суть інтерактивного навчання: освітній процес організований так, що всіх учасників залучено до процесу пізнання, формування висновків, створення певного результату, де кожен робить індивідуальний внесок, обмінюється знаннями, ідеями, способами діяльності. Відбувається цей процес в атмосфері доброзичливості та взаємопідтримки. Це дозволяє не тільки отримати нові знання, а й розвиває пізнавальну діяльність, переводить її в більш високі форми кооперації та співробітництва.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Взявши до уваги усе вище зазначене, ми проводили дослідно-експериментальну роботу, яка здійснювалася на базі 2-ого класу

Гуменецького НВК ЗОШ І–ІІІ ступенів гімназія Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Дослідженням було охоплені 24 учні, із них 12 учнів контрольного класу і 12 учнів – експериментального.

Для успішної реалізації навчальних завдань у процесі вивчення розділу „Текст” у 2 класі виявилось необхідним запроваджувати наявні активні методи навчання, що стимулюють позитивну мотивацію роботи та забезпечують розумову і мовленнєву активність. У процесі формувального експерименту учням експериментального класу пропонувалися вправи різних типів, з використанням інтерактивних методів навчання, а учням контрольного класу ті ж самі вправи, тільки із використанням традиційних методів навчання.

Оцінюючи результати експериментального дослідження, ми намагалися з'ясувати, які зміни відбувалися в учнів 2 класу під час організації систематичної роботи над текстом з використанням інтерактивних методів навчання і без інтерактивних методів. Ми отримали результати, які підтвердили істинність нашого припущення. Таким чином, реалізована методика використання інтерактивних технологій під час вивчення розділу „Текст” у 2 класу на уроках української мови передбачала системний розвивальний вплив на різні складові цього багатогранного процесу. Аналіз даних, отриманих в результаті дослідження, свідчить про ефективність використання інтерактивних методів для свідомого розвитку мовлення учнів 2 класу на уроках української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В. Формування інтонаційних умінь і навичок молодших школярів під час вивчення розділу „Текст// Початкова школа. 1999. №9. С. 22–25.
2. Батраченко К.Г. Розвивальні ігри та інтерактивні вправи на уроках української мови в початкових класах // Початкове навчання та виховання. 2018. № 7-8. С.25-35.
3. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. М., 1979. 365 с.
4. Бих І. Лінгводидактичні ігри, як засіб мовленнєвого розвитку мовлення молодших школярів // Студентський науковий вісник Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Тернопіль, 2004. Вип. 9. С. 102–105.
5. Білецька М.С., Вашуленко М. С. Рідна мова: [підруч. для 2 кл.]. К. : Освіта, 2010. Ч. I. 325 с.
6. Білецька М.С., Вашуленко М. С. Рідна мова: [підруч. для 2 кл.]. К. : Освіта, 2010. Ч. I. 315 с.
7. Бурдейна А. В. Уроки української мови в 3 класі : [посібник для вчителів]. К. : Рад. школа, 1979. 105 с.
8. Варзацька Л. О. Навчання мови та мовлення на основі тексту. К. : Рад. школа, 1986. 104 с.
9. Варзацька Л. О. Навчання мови та мовлення на основі тексту // Посібник для вчителів. К.: Радянська школа, 1986. 104 с.
10. Величко Л. И. Робота над текстом на уроках російського язика. М., 1983. С. 3.
11. Вивчення української мови в 2–3 класі: [збірник статей]. К. : Рад. школа, 1984. 140 с.
12. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів молодшими школярами // Мандрівець. 2000. №3–4. С. 75–78.

13. Дем'яненко С. Формування мовленнєвого поняття текст у дітей шестилітнього віку // Початкова школа. 2003. №7. С. 10–14.
14. Донадсом М. Мыслительная деятельность детей. М. : Педагогика, 1985. 191 с.
15. Дроботько Н. Перевірка учнями знання тексту твору // Дивослово. К., 2002. №5. С. 46–48.
16. Загнітко А. П. Сучасний тлумачний словник. Донецьк : БАО, 2012. 960 с.
17. Загнітко А. П. Особливості конструювання тексту // Український синтаксис. К., 1996. Ч. 2. С. 161–162.
18. Зеленська О., Грицаненко С. Практичне застосування інтерактивних методів навчання // Початкова школа. 2009. № 2. С. 12–15.
19. Іванчук Л. Використання медіадидактики на компетентісно зорієнтованому уроці в початкових класах // Початкова школа. 2018. №3. С.8-11.
20. Ігнатенко Н. Етапи діалогічної взаємодії молодших школярів із навчальним текстом // Школа першого ступеня. Переяслав-Хмельницький, 2003. Вип.7. С. 50–61.
21. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі : Навчальний посібник / за аг.ред. Н.В. Гудими. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. 168 с.
22. Интерактивное обучение: новые подходы // Відкритий урок. 2002. №5–6. С. 12–16.
23. Інтерактивні технології навчання в початкових класах / Авт. – упор. І.І. Дівакова. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 108 с.
24. Каніщенко А.П. Лекційно-практичний курс із дисципліни «Методика навчання української мови в початковій школі» (розділи «Методика вивчення мовної теорії», «Методика розвитку усного та

писемного зв'язного мовлення»). Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2016. 176 с.

25. Каніщенко А.П. Лекційно-практичний курс із дисципліни «Методика навчання української мови в початковій школі». Книга 2 (розділи «Методика навчання грамоти», «Методика літературного читання»). Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2016. 256 с.

26. Кочан І Лінгвістичний аналіз тексту // Курс лекцій. Львів : Світ, 1999. 142 с.

27. Ковалик І., Мацько Л., Плющ М. Методика лінгвістичного аналізу тексту. К., 1984. С. 7–56.

28. Кравчук Д. М. Писемне мовлення учнів 1–3 класів. К. : Рад. школа, 1984. 135 с.

29. Кравчук Д.М. Писемне мовлення учнів 1–3 класів. К.: Радянська школа, 1984. 135 с.

30. Купцова Л., Седова О. Інтерактивні методи навчання у сучасній початковій школі // Початкова школа. 2019. №3. С.43-48.

31. Кутина Н. Структурно-смысловый анализ художественного текста. Свердловск, 1980. С. 9–13.

32. Лосева Л. Как строится текст. М. : Просвещение, 1980. 94 с.

33. Мельничайко В. Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. К., 1986. 168 с.

34. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально–методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [за наук. ред. М. С. Вашуленка]. К. : Літера ЛТД, 2010. 364 с.

35. Мейєнова М. Теоретическая поэтика. Вроцлав, 1974. С. 27.

36. Митник О., Стрижак А. Система завдань, спрямованих на формування комунікативних умінь як складової соціальної успішності молодшого школяра // Початкова школа. 2019. №9. С.23-26.

37. Москольская О. И. Текст как лингвистическое понятие // Иностранные языки в школе. 1978. №3. С. 9–17.
38. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. 392 с.
39. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag.red. H.M. Bıbık. Kyıv : Lıtera LTD, 2018. 160 s.
40. Одинцова Г.С., Кодлюк Я.П. Цікаве мовознавство для молодших школярів : посібник для вчителя початкових класів. К. : Наш час, 2006. 123 с.
41. Онишків З. М. Організація навчально-виховного процесу в сільській початковій школі: навчальний: [посібник для студентів вищих навчальних закладів]. 3 – те вид., переробл. Тернопіль : ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2013. 224 с.
42. Петрик О. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу у мовно-мовленнєвій освіті молодших школярів // Початкова школа. 2019. №6. С.39-43.
43. Питання текстології / [за ред. С.Д. Зубкова]. К. : Наук. думка, 1967. 372 с.
44. Питання текстології / [за ред. М.Е. Сиваченко]. К. : Наук. думка, 1989. 248 с.
45. Плющ М. Я., Грипас Н.Я. Робота над текстом в початкових класах. К. : Рад. школа, 1986. 168 с.
46. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. К., 2002. 136.
47. Порядченко Л. Ознайомлення першокласників із різновидами опису // Початкова школа. 2004. №5. С. 20–23.
48. Порядченко Л. Інтерактивні технології на уроках у початкових класах // Початкова школа. 2011. №16. С. 16–18.

49. Романюк С.З., Піц І.І. Методика викладання української мови в початкових класах. Семінарські заняття : Навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. 128 с.
50. Романюк С.З., Піц І.І. Практикум з методики навчання української мови навчання грамоти : навчально-методичний посібник. Чернівці-Вижниця : Черемош, 2014. 210 с.
51. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / [за заг. ред. І.К.Білодіда]. К., 1973. 549 с.
52. Стативка В. И. Взаимосвязное обучение умением речевой деятельности. Сумы : Редакционно-изд. отдел Сум. ГПУ им. А.С. Махренка, 2004. 332 с.
53. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
54. Трофіленко В. Робота над розвитком мовлення учнів – важлива складова комунікативної компетентності // Початкова школа. 2019. №7. С.28-30.
55. Тураева З.Я. Лингвистика текста. Текст: структура и семантика. М. : Просвещение, 1986. 126 с.
56. Українська мова з методикою навчання в початкових класах / [за ред. А.П. Каніщенко, Г.О. Ткачук]. К.: Промінь, 2003. 232 с.